

SOUTH AFRICA / JUDGMENT

Trans-Natal Steenkoolkorporasie Bpk. v Merwe (2) (245/83) [1985] ZASCA 26 (21 May 1985)

[1985] ZASCA 26

COURT

Supreme Court of Appeal

BEFORE

Kotze, Trengove, Cillie, Botha, Viviers

CASE / FILE NUMBER

245/83

Source: saflii.org · Research copy typeset by Esheria. Not court-issued or certified.

LL Saak No. 245/1983

IN DIE HOOGGEREGSHOF VAN SUID-AFRIKA

APPÈLAFDELING

In die saak tussen:

TRANS-NATAL STEENKOOLKORPORASIE BEPERK Appellant

en

CHRISTIAAN FREDERICK VAN DER MERWE Respondent

CORAM: KOTZe, TRENGOVE, CILLIe, BOTHA ARR

et VIVIER WN AR

VERHOORDATUM: 13 MAART 1985

LEWERINGSDATUM: 21 MEI 1985

UITSPRAAK

/BOTHA AR ...

2.

BOTHA AR:-Ek het die voordeel daarvan gehad om die uit=sprake te lees van my kollegas KOTZé en VIVIER. Ekstem saam met my kollega KOTZe dat die appèl afgewysmoet word. Ek stem ook in elke opsig saam met die be=redenering wat in sy uitspraak uiteengesit word ter onder=steuning van sy gevolgtrekking. In my gedágtengang isdaar egter 'n paar bykomstige redes waarom ek met

eerbiedverskil van die beredenering wat vervat is in die uit=spraak van my kollega VIVIER, en wat ek my verplig voelom kortliks te vermeld. Hierdie redes moet gelees wordas aansluitend by wat reeds gesê is in die uitspraak vanmy kollega KOTZÉ.

My kollega VIVIER se beoordeling van die eiserse getuienis en sy gepaardgaande kritiek op die Verhoor=regter se beskouing daarvan is na my mening nie te rymmet wat in die oorkonde verskyn nie. 'n Bestuderingvan die eiser se getuienis soos dit in die oorkonde

/verskyn ...

3.

verskyn, laat by my geen twyfel nie dat die eiser vanbegin tot einde deurgaans hom beroep het op twee afson=derlike dinge wat Lategan gesê het: eerstens, 'n uit=druklike versekering wat hy gegee het dat niemand indie betrokke gebied meer as R360 per ha sou kry nie, entweedens, 'n uitlating wat hy gemaak het dat "die Hol-landers" (dié boere wat geweier het om te teken) nogsou huil. Dit is in die samehang van laasgenoemdeuitlating dat die eiser gesê het dat hy die afleidinggemaak het dat niemand meer as R360 per ha sou kry nie.Hy het dit nie gesê asof hy daardeur sy vorige getuie=nis oor die uitdruklike versekering van Lategan ver=ander het nie; die oorkonde toon duidelik aan dat dieeiser ná sy getuienis oor die afleiding wat hy gemaak hetvan die uitlating dat die Hollanders nog sou huil, weereens in ondubbelsinnige en onomwonde terme bevestig het datLategan óók die uitdruklike versekering gegee het datniemand meer as R360 sou kry nie. In soverre dit blyk

/dat . . .

4.

dat die eiser in 'n mate verward geraak het tussen Late=gan se uitdruklike versekering en sy uitlating oor dieHollanders en die afleiding wat hy van laasgenoemde ge=maak het, toon 'n bestudering van die oorkonde aan datdie Verhoorregter se hantering van hierdie aspek vansy getuienis ten volle geregverdig was. Aan die handvan die oorkonde kan ek gevolglik met eerbied nie saam=stem met my kollega VIVIER se kritiek dat dit virdie Verhoorregter nie genoeg was om te bevind dat dieeiser "eerlik en opreg" was nie en dat hy eintlik moesoorweeg het of die eiser nie onder 'n wanindruk was vanwat gesê is nie. Wat Lategan se uitdruklike versekeringbetref, is daar in die eiser se getuienis, soos gestaafdeur die getuienis van Wierenga en Pretorius, geen ruimtevir 'n bevinding van 'n "wanindruk" nie, en gevolglik isdie Verhoorregter se geloofwaardigheidsbevindings van dieuiterste belang. In die oorkonde is daar geen gronde te

/vind ...

5.

vind om te dink dat die Verhoorregter in sy beoordelingvan die eerlikheid van die eiser en sy getuies gefouteerhet nie. Wat betref Lategan se uitlating oor die Hol=landers wat nog sou huil, kan ek nie met my kollegaVIVIER saamstem dat die eiser nie geregverdig was omdaaruit af te lei dat niemand meer as R360 sou ontvangnie. Dié afleiding strook nie alleen met die uitdruk=like

versekering wat gegee is nie, maar ook met die hele agtergrond en oogmerk van die vergadering, gesien uit die oogpunt van die eiser en sy mede-boere, soos ook bekend was aan die verweerder se amptenare. Die korrektheid van die eiser se afleiding word bowendien gestaaf deur die treffende onvermoë van die verweerder se amptenare, Lategan en Linning, om in hulle getuienis 'n bevredigende verklaring te gee van wat deur die betrokke uitlating bedoel was. Lategan se getuienis was dat hy gesê het "van die Hollanders sal nog huil", en hy het voorgegedat hy in werklikheid net één "Hollander" in gedagte

/gehad ...

6.

gehad het, ene Dykema, in wie se grond die verweerder nie belang gestel het nie. Lategan se getuienis in hierdie verband, soos dit voorkom in die oorkonde (vol 5 pp 405-9) is onbevredigend en onaanvaarbaar. Linning het volstrekt geweier om toe te gee wat klaarblyklik on=vermydelik was, naamlik dat die woord "huil" daaropgedui het dat iets nadeligs die betrokke mense sou tref. Sy getuienis in hierdie verband, soos dit voorkom in die oorkonde (vol 7 pp 579-584) is ewe-eens onbevredigend en onaanvaarbaar. Dit is na my oordeel duidelik dat die verweerder se getuies doelbewus, maar onsuksesvol, probeer wegstroom het van die feit dat Lategan se uitlating bedoel was om die betekenis te dra wat die eiser daaruit afgelei het. My kollega VIVIER se sienswyse van die verweerder se getuies Lategan, Linning en Becker, en sy gepaard=gaande kritiek op die Verhoorregter se beskouing van hulle getuienis, is na my mening ook nie te rym met die

/inhoud

7inhoud van die oorkonde nie. Dit blyk reeds uit wat in my kollega KOTZ se uitspraak vervat is, waarby ek net die volgende opmerkings wil voeg. Wat Lategan betref, het die Verhoorregter in sy uitspraak slegs by wyse van voorbeeld twee punte van kritiek genoem tertoeliggende van sy ongunstige indruk van Lategan as 'n getuie. Dié twee punte word genoem in die uitspraak van my kollega VIVIER en een daarvan word volledig be=handel in die uitspraak van my kollega KOTZ. Dit is egter geensins die enigste geldige gronde van kri=tiek teen Lategan se getuienis nie. Die Verhoorregtersê in sy uitspraak dat die eiser se advokaat 'n hele aan=tal onbevredigende aspekte van Lategan se getuienis op=gesom het en dat hy met die meeste van die advokaat se submissies saamstem. Daardie submissies is voor hierdie Hof herhaal, en aan die hand van 'n bestudering van die oorkonde stem ek, soos die Verhoorregter, met die meeste daarvan saam. My kollega VIVIER bevind

/dat ...

8dat die punte van kritiek óf nie geregverdig óf niewesenlik is nie. Ek stem met eerbied nie daarmee saam nie. Ek volstaan met die gevolgtrekking dat 'n bestudering van die oorkonde ten duidelikste aantoon dat die Verhoorregter ten volle geregverdig was om Lategan se getuienis as onaanvaarbaar te verwerp. Ins=gelyks is die verwerping van Becker se getuienis na my mening ook onaanvegbaar. Wat Linning betref, het die Verhoorregter gesê sy getuienis "neem die direkte punt nie veel verder nie". Klaarblyklik het die Verhoor=regter hier verwys na die feit dat Linning

nie positiefkon betwis dat Lategan wel die woorde gebesig het waar=van die eiser en sy getuies getuig het nie en dat hy maar net sy eie, subjektiewe vertolking van sulke woorde verstrek het. In daardie opsigte was die Verhoorregter se opmerking 'n geregtvaardige beskouing van die effek van Lanning se getuigenis.

Ten slotte wil ek verwys na my kollega VIVIER

/se ...

9.

se beskouing van die waarskynlikhede teen die eiser se weergawe van die gebeure op die vergadering van 3 Julie 1979. Kortliks kom dit daarop neer dat dit onwaarskynlik is, andersyds, dat die eiser en sy groepie kon gedink het dat pryse in die toekoms dieselfde sou bly en dat dit binne die vermoë van die verweerder was om 'n onderneming in dié verband te gee, veral in die lig van die verweerder se brief van 18 April 1979, en, andersyds, dat die verweerder se amptenare inderdaad so 'n onderneming sou gegee het, veral in die lig van die feit dat hulle geweet het dat hulle pryse in die toekoms betaalsou moes word en dat die eiser en sy mede-boere daarvante hore sou kom.

Waarskynlikhede kan natuurlik nie in isolasie beoordeel word, bloot aan die hand van objektiewe maatstawwe nie. Die waarde bepaling van waarskynlikhede hangten nouste saam met die aard en inhoud van die getuigenis wat dienaangaande afgelê word deur die persone wat by

/die ...

10. die tersaaklike gebeure betrokke was.

Wat die eiser en sy mede-boere betref, moet eerstens in ag geneem word wat die hele agtergrond endie oogmerk was van die vergadering, uit hulle oogpunt gesien. Dit is reeds in die uitspraak van my kollega KOTZE behandel. Tweedens moet daarop gelet word dat die eiser pertinent onder kruisondervraging geneem is oor die inhoud van die verweerder se brief van 18 April 1979 en die uitwerking daarvan op die boere se bereidwilligheid om weer 'n versekering te aanvaar oor geen hulle pryse in die toekoms nie. Die eiser het voet by stuk gehou dat hulle so 'n versekering wou gehad het endat hulle dit aanvaar het toe dit gegee is. In die loop van sy getuigenis het die eiser verduidelik dat dit nou die tweede keer was dat die kwessie van gelyke behandeling ter sprake gekom het en dat hulle nou met die top bestuur van die verweerder te doen gehad het - hulle was "in die leeu se bek". Daarby moet in gedagte gehou

/word ...

11.

word dat die vorige versekering reeds 3 jaar vantevore -gegee is, deur iemand wat maar net 'n beampte in die veld was, en in 'n stadium toe die hele projek nog maar in sy begin-stadium was. ' Intussen was daar heelwat verdere verwickelinge en sou dit nie onredelik gewees het vandie boere om te aanvaar dat die posisie so verander het dat die top bestuur in staat was om op daardie tyd stipte bepaal wat die maksimum-pryse is wat daarna betaalsou word en om 'n versekering te gee in hierdie verband nie.

Wat die verweerder se amptenare betref, is dit belangrik om ter aanvang daarop te wys dat die wanvoor=stellings waaroor dit hier gaan van 'n besondere aard is.

Dit is nie valse stellings van bestaande feite nie, maar

stellings van dinge wat in die toekoms sou gebeur. Regs=geleerdes weet dat iemand wat 'n voorspelling van 'n toe=komstige gebeurtenis maak terwyl hy nie self die waar=heid van sy voorspelling glo nie, skuldig is aan 'n wan=

/voorstelling ...

12.

voorstelling ten aansien van sy eie gemoedstoestand. Ek wil my voorstel dat daar weinig leke is wat bewus is van hierdie subtiele regsbenadering, en dat daar be=sigheidsmense is wat bespiegelings oor die toekomstige verloop van sake as geoorloofde besigheidstaktiek sal beskou waaraan geen regsgevolge vasgeknoop kan word nie. Om te bepaal wat die houding van die verweerder se amptenare in hierdie verband was, is dit nodig om 'n paar aspekte van hulle optrede in oënskou te neem.

Daar kan na my mening geen twyfel wees dat die verweerder se amptenare die vergadering benader het met die opset van geheimhouding van die vooruitsig dat hulle pryse in die toekoms aan ander boere betaal sou moes word nie. Dit was die hele strategie wat voort=gespruit het uit die memoranda wat voor die vergadering opgestel is. Ten tyde van die vergadering was dit in die hoogste mate waarskynlik, eerstens, dat indien daar

'n verlenging van die kontrakte van die R400 - boere verkry

/sou .. .

13.

sou word, aan hulle meer as R400 betaal sou moes word, en tweedens, dat daar aan ander boere, insluitende een "Hollander" (Groothof), nog meer betaal sou moes word om kontrakte van hulle te verkry. Ten spyte van ken=nis van hierdie vooruitsigte, stel Lategan dit aan die boere dat hulle nie moet kibbel oor die R400-mense nie en dat (van) di'e Hollanders nog gaan huil. Beide van hierdie stellings was klaarblyklik, op hulle minste, halwe waarhede; die ander, versweë helfte, was onwaar. En in beide opsigte het Lategan getuigenis afgelê wat verwerp moet word: dat die verlenging van die R400-mense se kontrakte nie meer in die prentjie was nie, endat hy aan net één Hollander gedink het. Hieruit is v_i erg nadelige afleiding teen die verweerder se helesak

geregverdig.

Die trefkrag van die voorgaande oorwegings

iis dat dit lei tot die onvermydelike gevolgtrekking dat

Lategan nie geskroom het om bewustelik op 'n oneerlike

/wyse ...

14.

wyse die boere te mislei ten einde hulle instemming met'n bédrag van R360 te verkry nie. Dit synde die posisie, kan ek geen onwaarskynlikheid daarin bespeur dat Lategan een stappie verder sou gegaan het en aan die boere die uitdruklike versekering sou gegee het (wat alreeds by implikasie opgesluit was in sy halwe waarhede) dat nie=mand anders daarna meer as R360 sou kry nie.

Die feit dat aan die eiser en sy groepie tydgegun is om hulle posisie te oorweeg, doen geen afbreuk aan die voorgaande oorwegings nie, omdat daar geenaanduiding is dat daar in daardie tydjie iets verder sou gebeur wat die boere die ware toedrag van sake sou laat agterkom het nie. Dat hulle uiteindelik tog sou hoordat ander boere inderdaad meer gekry het, het Lategan klaarblyklik nie gehinder nie, soos blyk uit sy oneer=like optrede waarna ek reeds verwys het. Die afleiding is geregverdig dat die verweerder se amptenare se houding was dat as die boere eers die verlengingskontrakte onder=

/teken ...

15.

teken het, hulle maar later kon kla omdat ander boere meer gekry het, maar dat daar geen nadelige regsgevolge vir die verweerder daaruit sou kon voortspruit nie.

Ek stem dus saam met die bevel gemaak deur my kollega KOTZ.

A.S. BOTHA AR

CILLIE AR STEM SAAM

Source & reproduction note

Judgment wording, source notices and original paragraph numbers are retained. Esheria supplies the layout and this PDF's page numbers; these are not the source pagination. This is a research copy, not an official or certified court document. Check quotations, citations and publication restrictions against the original source before relying on it.

ORIGINAL SOURCE <https://www.saflii.org/za/cases/ZASCA/1985/26.html>

CASE PAGE <https://chat.esheria.ai/case-law/south-africa/trans-natal-steenkoolkorporasie-bpk-v-merwe-unknown-topic-asca-1985>

Prepared on 11 October 2026 · Esheria